

Д.е.н. Макуха С.М.

Національний університет "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"

Суперечність між протекціонізмом та фритредерством та шляхи її розв'язання в транзитивних країнах

Проблеми міжнародної торгівлі та торговельної політики були і залишаються найактуальнішими й найсуперечливішими в економічній теорії і практиці. Особливе значення вони мають для постсоціалістичних країн. Актуальність полягає в надзвичайній залежності добробуту, суверенітету, динаміки та стабільності економіки держави від її здатності забезпечити ефективну зовнішньоторговельну політику. Суперечливість останньої полягає в наступному: з одного боку процеси глобалізації супроводжуються ліквідацією торговельних бар'єрів на шляху міждержавного переміщення товарів та послуг, тобто діє загальносвітова тенденція до створення єдиного планетарного економічного простору. З іншого – підвищується роль спеціальних заходів захисту національних та регіональних ринків (антидемпінгове, компенсаційне та спеціальне мито), технічних і санітарних норм та стандартів. Зазначена суперечність є відображенням значних розходжень у рівнях соціально-економічного розвитку окремих країн, що склалися історично під впливом низки природно-географічних, історичних, політичних, правових, ідеологічних факторів.

Відомий німецький економіст Фрідріх Лист (XIX ст.), протиставляючи своє вчення про зовнішню торгівлю класичній теорії Адама Сміта, вважав, що політична економія стосовно міжнародної торгівлі повинна спиратися на філософію, політику й історію, тобто обґрунтовувати теорію історичним досвідом, поєднувати пропоновані наукою заходи з потребами поточного часу і з особливим становищем кожної окремої нації, одночасно враховуючи вимоги майбутнього. Філософія вимагає: все більшого й більшого зближення між собою різних націй, зміцнення й розвитку міжнародного права, свободи в зносинах між собою народів, об'єднання всіх націй під верховенством закону, всесвітнього союзу. Політика, навпаки, потребує: гарантії самостійності держави, її добробуту і могутності, покращення соціального устрою.

Для кожного народу на перших ступенях його розвитку була вигідною повна свобода торговельних зносин з більш розвинутими державами. З іншого боку, кожна країна, яка вже здійснила відомий шлях, могла йти далі тільки за допомогою відомих обмежень у її міжнародних торговельних відносинах і таким чином зрівняти з іншими націями, які її випередили. Отже, історія демонструє засоби узгодження взаємних вимог філософії й політики [1]. Оцінюючи наслідки діяльності перехідних суспільств щодо зовнішньої торгівлі, слід відмітити, що протягом усього періоду самостійного розвитку протиріччя між протекціонізмом та лібералізацією розвивалось у зазначеному регіоні особливо гостро. Транзитивні країни проводили політику як лібералізації, так і протекціонізму. Як перша, так й інша мали свої переваги й недоліки, суттєво

позначившись на темпах економічного розвитку, рівні життя громадян, міжнародному іміджі держав.

Постсоціалістичні країни вступили в конкуренцію на світовому ринку в нерівних умовах порівняно з промислово розвинутими ринковими державами. В Україні негативні результати зовнішньоторговельної діяльності значною мірою були зумовлені й нині існуючими суперечностями між прискореними темпами просування до відкритості зовнішньої торгівлі і набагато нижчими темпами перебудови структури економіки, яка позначається на можливостях експорту і призводить до скорочення конкурентних переваг, що ґрунтуються на застосуванні сучасних досягнень науки й техніки.

Наявність зазначеної суперечності не було раптовим відкриттям для нашого політикума, бо економісти попереджали про те, що вступ у Світову торгову організацію може призвести до серйозних проблем, в електронній, автомобільній, авіаційній, легкій промисловості, суднобудуванні, АПК, низці інших галузей. На шляху входження України у світову торгівлю як повноправного партнера стоїть низька конкурентоспроможність продукції українських товаровиробників. Із промислових товарів на ринках далекого зарубіжжя може конкурувати не більше 1%. Крім того, товари, що користуються попитом на зовнішніх ринках, не відповідають міжнародним стандартам, наприклад, окремі види металургійної промисловості. Згідно даними Всесвітнього економічного форуму, Україна з технологічної конкурентоспроможності серед 139 країн миру посідає 83 місце, а з інноваційної спроможності – 63 місце [2]. Однак, як з'ясувалося через чотири роки перебування України в СОТ, вступ в організацію був занадто поспішним «політичним рішенням», а «переговори за низкою позицій при вступі України в СОТ, як заявив міністр економічного розвитку і торгівлі Петро Порошенко, були проведені недостатньо якісно» [3, с. 3].

Дозволю собі не погодитись з визначенням «політичне рішення», бо політика – це дії держави в певній царині: зовнішньоекономічній, соціальній, демографічній, науково-технічній тощо. Наприклад, Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» передбачена підтримка розвитку торговельно-економічного, науково-технічного та інвестиційного співробітництва України з іноземними державами на засадах взаємної вигоди [4]. Отже оцінюючи дії держави щодо вступу до СОТ, можемо констатувати не випередження політики відносно економіки, а про недостатньо професійну реалізацію зовнішньоекономічної політики відповідними інституціями. Внаслідок цього виникла нагальна потреба в перегляді митних тарифів, встановлених для України.

Нині Україна – транзитивна держава з усіма проблемами, характерними для такого соціально-економічного стану має вкрай не вигідні умови зовнішньої торгівлі в межах СОТ. Це насамперед встановлення стовідсоткового зв'язаного мита на, яке не дає права піднімати тарифну планку на будь-які товарні лінії, одночасно інші держави в певних межах можуть піднімати мито без узгодження з партнерами. Наприклад, Шрі-Ланка має 38,1% зв'язаних мит, Туреччина – 50,3%, Сингапур – 69,7%, Індія – 73,8%, Ізраїль – 75,1%. Саме

тому Україна, користуючись 28 статтею Генеральної угоди з тарифів і торгівлі, ініціює переговори про корегування торговельної політики шляхом модифікації 371 товарної лінії, яка включає 147 позицій – промислові товари, 224 – сільськогосподарські. Правом на перегляд зобов'язань в межах СОТ планують скористатися понад 30 країн, серед них ЄС, США, Японія [5, с. 6].

Отже, з приєднанням транзитивних держав, зокрема України, до Світової організації торгівлі теорія Ф. Листа стає надзвичайно актуальною. Суперечність між протекціонізмом та фритредерством розв'язується шляхом застосування тарифних і нетарифних методів захисту економік транзитивних країн на певному етапі їх розвитку для вирівнювання умов зовнішньоторговельного співробітництва, яке в майбутньому дозволить забезпечити повну свободу міждержавного переміщення товарів та послуг. Принцип свободи торгівлі має бути вигідним для всіх народів і не може призводити до розорення однієї країни й забезпечувати невимірні вигоди для іншої.

Література:

1. Лист Ф. Национальная система политической экономии [Электронный ресурс] / Ф. Лист. – Режим доступа : <http://www.rulit.net/books/nacionalnaya-sistema-politicheskoy-ekonomii-read-31593-83.html>

2. Кабінет міністрів України. Постанова від 2 лютого 2011 р. N 389. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=389-2011-%EF>

3. Іщенко Г. Резерв для імпорتنих мит [Текст] / Г. Іщенко // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 174.

4. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 липня 2010 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), – 2010.– № 40. – Ст. 527.

5. Сльозко В. «Якщо рамки СОТ призводять до конфлікту, то які правила ми повинні обирати» [Текст] / В. Сльозко // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 229. – С. 6.